ARCHIEFJES

IX

Joannes-Augustinus Van Caneghem

(1770-1858)

Van 'Architecte-Voyer' tot 'Provincialen Bouwmeester'

4 - NIEUWEGE 1814

Marc VANDAELE

ARCHIEFJES

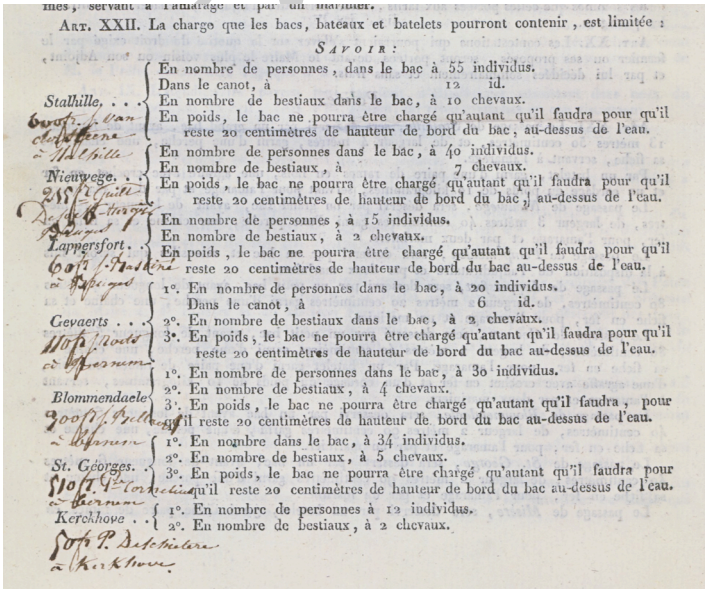
N I E U W E G E

Op de rechteroever van het kanaal Brugge – Oostende, tussen Varsenare, Stalhille en Houtave.

Foto 2011

ARCHIEFJES

Als we op oude kaarten namen ontmoeten als **Drieweghe, Vierweghe, Vijfweghe, Kruysstraete** … dan is het gemakkelijk raden waarom die plaatsen zo genoemd werden. **NIEUWEG(H)E** laat ook weinig aan de verbeelding over wat de oorsprong van zijn naam betreft. Gelegen op de rechteroever van de bijwijlen verbrede en uitgediepte **Ieperlee(t)**, en aan de wegen die **Varsenare** met **Stalhille**, **Houtave** en het kustgebied verbinden, wordt herberg **NIEUWEGE** vereenzelvigd met de plaats waar ooit een **veerpont** de verbinding maakte tussen de noordelijke en de zuidelijke oever van de **"Oostendse vaart"**. De namen zijn er ook veelzeggend : **Ooster- en Westernieuwweg**. Zoals te zien is op de fameuze **Ferraris**kaart uit de Oostenrijkse periode (± 1777), bestonden tussen **Scheepsdale** en de sluizen van **Slykens** geen vaste bruggen.

ARR. XXII. La charge que les bacs, bateaux et batelets pourront contenir, est limitée :

SAVOIR :

Stalhille,	En nombre de personnes, dans le bac à 55 individus. Dans le canot, à 12 id. En nombre de bestiaux dans le bac, à 10 chevaux. En poids, le bac ne pourra être chargé qu'autant qu'il faudra pour qu'il reste 20 centimètres de hauteur de bord du bac, au-dessus de l'eau.
Nieuwege.	En nombre de personnes dans le bac, à 40 individus. En nombre de bestiaux, à 7 chevaux. En poids, le bac ne pourra être chargé qu'autant qu'il faudra pour qu'il reste 20 centimètres de hauteur de bord du bac, au-dessus de l'eau.
Lappersfort.	En nombre de personnes, à 15 individus. En nombre de bestiaux, à 2 chevaux. En poids, le bac ne pourra être chargé qu'autant qu'il faudra pour qu'il reste 20 centimètres de hauteur de bord du bac au-dessus de l'eau.
Gevaerts . . .	1°. En nombre de personnes dans le bac, à 20 individus. Dans le canot, à 6 id. 2°. En nombre de bestiaux dans le bac, à 2 chevaux. 3°. En poids, le bac ne pourra être chargé qu'autant qu'il faudra pour qu'il reste 20 centimètres de hauteur de bord du bac au-dessus de l'eau.
Blommendaele	1°. En nombre de personnes dans le bac, à 30 individus. 2°. En nombre de bestiaux, à 4 chevaux. 3°. En poids, le bac ne pourra être chargé qu'autant qu'il faudra, pour qu'il reste 20 centimètres de hauteur de bord du bac au-dessus de l'eau.
St. Georges. .	1°. En nombre dans le bac, à 34 individus. 2°. En nombre de bestiaux, à 5 chevaux. 3°. En poids, le bac ne pourra être chargé qu'autant qu'il faudra pour qu'il reste 20 centimètres de hauteur de bord du bac au-dessus de l'eau.
Kerckhove . .	1°. En nombre de personnes à 12 individus. 2°. En nombre de bestiaux, à 2 chevaux.

In een lastenboek van de **Administration des Ponts et Chaussées** van het **Département de la Lys** daterend van **1812**, is er sprake van de verscheidene overzetplaatsen zoals : *le passage de Plasschendaele, Stalhille, Nieuwege, Speyen, Pompemeulen, Lappersfort, Gevaerts, Blommendaele, Misère …*

ARCHIEFJES - **NIEUWEGE** *1814* – Marc Vandaele 2

Voor **Nieuwege** wordt bepaald *: le passage de **Nieuwege** sera déservi par un **grand bac**, ayant de longueur 11,5 mètres, de largeur 3 mètres 40 centimètres garni d'une perche (vaarboom), une chaîne et sa fiche en fer (pin), pour l'amarage et par deux mariniers.*

We merken dat voor **Plasschendaele** slechts een *"bâtelet"* voorzien is, *"garni d'une paire de rames (roeiriemen), d'une agraffe avec crochet en fer (bootshaak), et d'un cordage du poids de 10 kilogrammes, servant à l'amarage et par un marinier"*. Dezelfde voorzieningen gelden voor **Speyen**. De overzet in **Stalhille** daarentegen beschikt over *"un grand bac de 13,5 mètres"*. Wat betreft het aantal personen en de last die mag vervoerd worden is alles nauwkeurig bepaald :

Art. XXII. La charge que les bacs, bateaux et batelets pourront contenir, est limitée:

Stalhille *- En nombre de personnes, dans le bac à 55 individus.*
- Dans le canot, à 12 id.
- En nombre de bestiaux dans le bac, à 10 chevaux.
- En poids, le bac ne pourra être chargé qu'autant qu'il faudra pour qu'il reste 20 centimètres de hauteur de bord du bac, au-dessus de l'eau.

Nieuwege *- En nombre de personnes, dans le bac à 40 individus.*
- En nombre de bestiaux, à 7 chevaux.
- En poids, le bac ne pourra être chargé qu'autant qu'il faudra pour qu'il reste 20 centimètres de hauteur de bord du bac, au-dessus de l'eau.

In **Nieuwege** is *"l'adjudicataire"* (de persoon aan wie de uitvoering van het werk / de uitbating is toegewezen) een zekere heer **DECOCK** die **255 francs** uitlegt voor het uitbaten van deze overzet. In **Stalhille** is het **F. Van der Steene** die **600 francs** betaalt, hetgeen erop wijst dat de overzet van Stalhille heelwat drukker moet geweest zijn *(bedragen en aantekeningen erbij gevoegd door de architecte-voyer).*

In **1814** komt de overzetpont van **NIEUWEGE** op een heel speciale wijze in de West-Vlaamse archieven voor …

Na het **Spaans** (tot **1713**) en **Oostenrijks bewind** (**1713** -> **Karel VI - Maria-Theresia - Jozef II - Leopold II**) worden in **1794**, na de slag bij **Fleurus**, onze gewesten door de Fransen bezet en het jaar daarop officieel aangehecht bij Frankrijk . Het is de tijd waar men hier ook de **republikeinse kalender** invoert en elkaar aanschrijft met **Borger, Burger**, **Citoyen**. Onze streken krijgen een

ARCHIEFJES

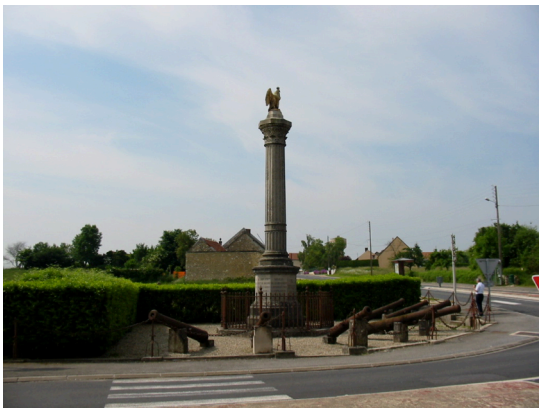
bestuurlijke indeling in **departementen**. In de **napoleontische periode** (consulaat 1799-1804 / keizerrijk 1804 - 1814) is de **prefect** het hoofd van het departement.
In december **1804** wordt **Napoleon keizer**. Het is aanvankelijk een periode gekenmerkt door zijn succesrijke veldslagen. Heelwat Parijse straten en monumenten verwijzen ernaar : rue d'**Ulm**, gare d'**Austerlitz**, pont d'**léna**, avenue de **Friedland,** avenue de **Wagram** ….
In West-Europa wordt het **Franse keizerrijk** beschouwd als een pletwals waartegen geen verzet mogelijk is. Alleen **Engeland** en **Rusland** blijven nog buiten schot. Zelfs de eeuwige vijand - de **Habsburgers** - is min of meer in het Franse kamp beland door het (tweede) huwelijk van **Napoleon** met **Marie-Louise** (1810), de dochter van de Oostenrijkse keizer **Frans I** die in **Wagram** (1809) verslagen werd.
De verstandhouding tussen keizer **Napoleon** en tsaar **Alexander II** wordt openlijke vijandelijkheid wanneer de Fransen merken dat de Russen de **Continentale Blokkade** niet toepassen. Het komt tot een open breuk tussen de Franse keizer en de tsaar zodat Napoleon in **1812** de beslissing neemt Rusland aan te vallen. Alle naties in de invloedssfeer van het Franse keizerrijk maken deel uit van het enorme leger dat de richting neemt van **Moskou**.
We kennen het verhaal van het beleg van **Moskou** (oktober **1812**): Napoleon die enkele weken in een verlaten stad verblijft en uiteindelijk de beslissing neemt terug te keren. Te laat, helaas, want de winter is vroeg ingezet. De terugweg wordt een echte marteling waarbij **la grande armée** enorm wordt uitgedund. De overtocht van de **Berezina** is daarin een van de meest dramatische hoogtepunten. Het jaar **1813** wordt besteed aan het verder terugtrekken van de troepen. De verscheidene landen die soldaten geleverd hebben voor dat grote leger, merken dat de Franse keizer minder onoverwinnelijk is als oorspronkelijk werd gedacht. De **Oostenrijkers**, aan de zijde van de Fransen wegens de huwelijksband van Napoleon met Marie-Louise, voelen zich nu helemaal niet meer verbonden met Frankrijk en keren er zich van af. Ook de **Pruisen** nemen de wapens op tegen de keizer. In **oktober 1813** komt de grote clash tussen de **Fransen** - samen met enkele getrouwen - en een combinatie van **Oostenrijkers, Pruisen, Russen** en **Zweden**. **Leipzig** wordt een belangrijke nederlaag voor Napoleon. De slag is bekend als de **VOLKERENSLAG**. In Europa staat nu vast dat hij geen onoverkomelijk obstakel is.

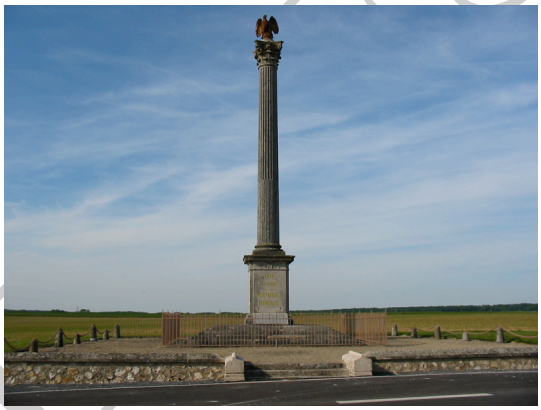
ARCHIEFJES

ARCHIEFJES - **NIEUWEGE** *1814* – Marc Vandaele 4

Vanaf dat ogenblik (oktober 1813) wordt het Franse leger opgejaagd en begin 1814 naderen de geallieerde troepen de Franse grens. Napoleon kan hier en daar – op de terugweg - nog enkele plaatselijke succesjes behalen die de leden van de **Zesde Alliantie** wat ophouden op hun weg naar Parijs (vb. monumentjes van Champaubert, Montmirail … meestal gekenmerkt door een kolom met bovenaan de keizerlijke arend).

Plaatselijke succesjes: Champaubert 10 februari, Montmirail 11 februari 1814…

De Fransen worden uit onze streken verdreven door **Pruisische** troepen. In de omgeving van Brugge laten ze sporen na. Deze Pruisische soldaten hebben de veerpont aan **Nieuwege** weggenomen en overgebracht naar Scheepsdale (Schipsdaele).

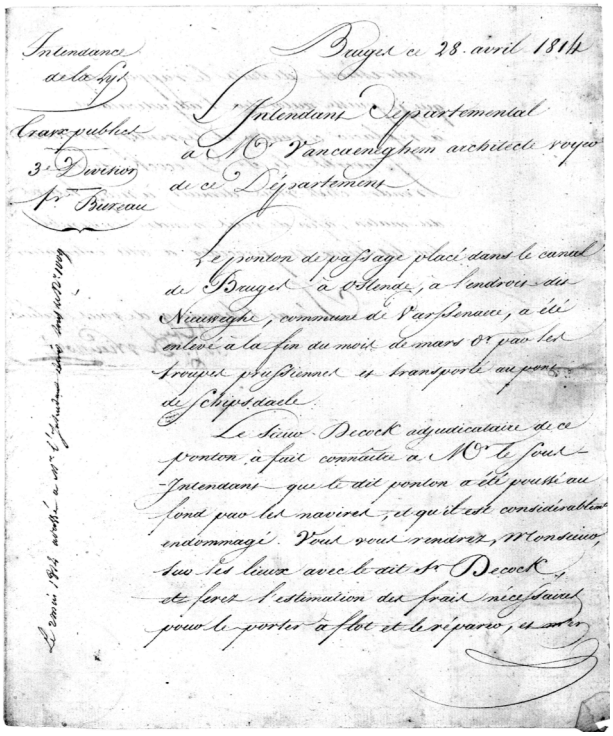
De **prefect** van het Leiedepartement - **François SOULT** - is gevlucht. De opvolger van de prefect, - die de naam krijgt van **intendant -** wordt aangesteld door de geallieerde macht. Hij is **burggraaf van Nieuwpoort** (Vicomte de Nieuport). Zijn ware naam is **Constantin François Antoine Joseph le Preudhomme d'Hailly**.

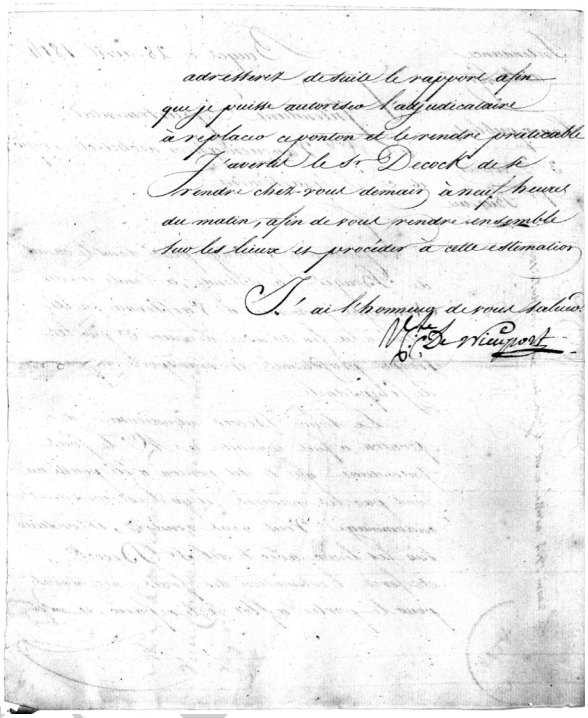
De voormalige **"architecte-voyer"** * uit het Franse regime, **Joannes-Augustinus VAN CANEGHEM,** wonende te Brugge, behoudt zijn functie en krijgt de opdracht van de nieuwe **intendant**, de **vicomte de Nieuport,** het nodige te doen om de ponton van **"Nieuweghe"** weer vlot te krijgen en te herstellen. De veerpont, die de Pruisische troepen naar de **Scheepsdaelebrug** overgebracht hadden, was door voorbijvarende schepen beschadigd geworden en uiteindelijk gezonken.

De brief is gericht aan de heer "Vancaeneghem" in één woord en AE. Die schrijfwijze wordt nog een tijdje aangehouden alvorens het **Van Caneghem** wordt.

ARCHIEFJES

ARCHIEFJES - **NIEUWEGE** *1814* – Marc Vandaele 5

Intendance
de la Lys
Trav(au)x publics
3e Division
1r Bureau

Bruges ce 28 avril 1814

L'Intendant Départemental
à Mr Vancaeneghem ***architecte voyer ****
de ce Département

Le ponton de passage placé dans le canal de Bruges à Ostende, à l'endroit dit Nieuweghe, commune de Varssenaere, a été enlevé à la fin du mois de mars d(ernie)r par les troupes prussiennes et transporté au pont de Schipsdaele.

Le sieur Decock adjudicataire de ce ponton a fait connaître à Mr le Sous-Intendant que le dit ponton a été poussé au fond par les navires, et qu'il est considérablement endommagé. Vous vous rendrez, Monsieur, sur les lieux avec le dit Sr Decock, et ferez l'estimation des frais nécessaires

ARCHIEF

pour le porter à flot et le réparer, et m'en
adresserez de suite le rapport afin
que je puisse autoriser l'adjudicataire
à replacer ce ponton et le rendre praticable.
J'avertis le S(ieu)r Decock de se
rendre chez vous demain, à neuf heures
du matin, afin de vous rendre ensemble
sur les lieux et procéder à cette estimation.
J'ai l'honneur de vous saluer.
VCte De Nieuport

Le 2 mai 1814 adressé à Mr l'Intendant Devis sous le N° 1009

De brief van de **Vicomte de Nieuport** is geschreven op **vergé**papier. Het document heeft mooie watermerken :

- de **jachthoorn** in sierschild, met kroon bovenaan en de initialen **PD** (?)
- onderaan het document, de naam van papiermaker ***Grimberghs.***

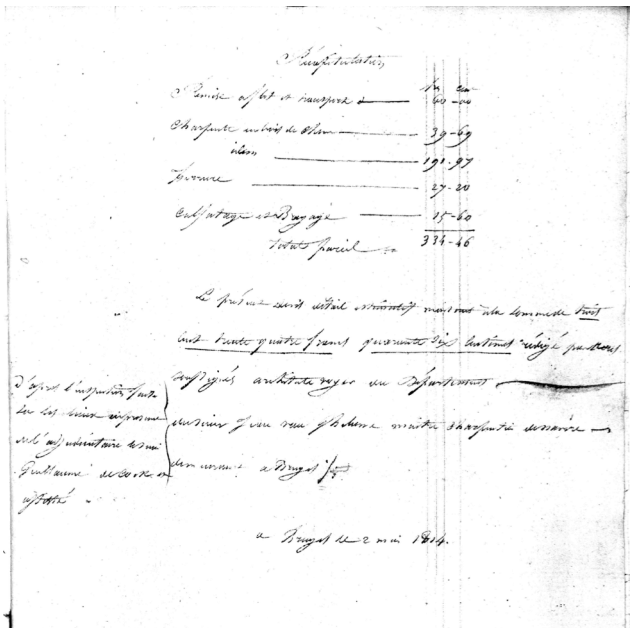

De naam **Grimberghs** komt ook voor in andere documenten. **M. Nic. Grimberghs** vinden we terug in **L'Almanach du Département de l'Escaut pour l'an 1815 - Termonde - Fabrique de papiers – p. 227 (Google Books)**
(Annuaire de la province de la Flandre-orientale)

** De provincie West-Vlaanderen heette tijdens het Franse regime **"Le Département de la Lys".** In die periode bestond het ambt van **architecte-voyer,** een functie die toegewezen werd aan een bouwmeester die, behalve voor de openbare gebouwen, eveneens verantwoordelijk was voor de goede staat van bruggen, wegen, waterleidingen enz. De term **"voyer"** verwees naar **"les voies publiques - la voirie",** het geheel van wegen. Tijdens de **Hollandse periode** werd hij **"provinciale bouwmeester"** genoemd.*

ARCHIEFJES

ARCHIEFJES - **NIEUWEGE** *1814* – Marc Vandaele 7

De **"architecte voyer",** die nu in dienst is van de **intendant** (le **Vicomte de Nieuport**), maakt een bestek op **(devis détail estimatif)** en de geraamde kosten komen op **334 francs 46 centimes**

Récapitulation	*frcs cent*
Remise à flot et transport	*60 - 00*
Charpente en bois de chêne	*39 - 69*
idem	*191 - 97*
Ferrure	*27 – 20*
Calfatage et brayage	*15 - 60*
(Kalefateren = scheepsnaden dichtmaken met touw) en teren	***334 – 46***

Total pareil à

Le présent devis détail estimatif montant à la somme de trois cent trente quatre francs quarante six centimes rédigé par nous soussignés architecte voyer du Département

d'après l'inspection faite sur les lieux en présence de l'adjudicataire le sieur Guillaume de Cock et assisté

du sieur Jean van Gheluwe maitre charpentier de navire demeurant a Bruges

a Bruges le 2 mai 1814

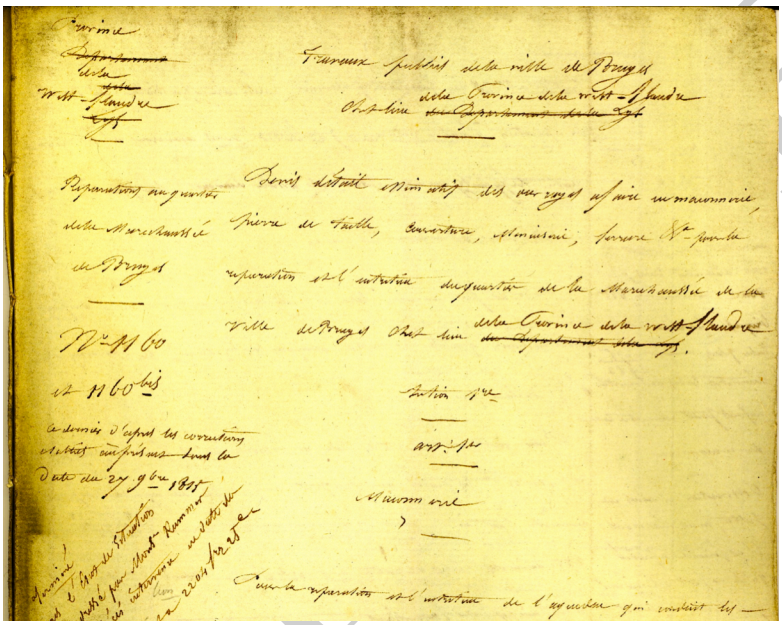
Wat de **architecte-voyer** opstelde werd nadien door de bediende gekopieerd en door de vermelde personen ondertekend. Het mooie exemplaar was dan bestemd voor de administratie van **het Departement**, wat later van **de Provincie**.
Joannes-Augustinus - of Jean-Augustin – Van Caneghem moet dus een zorgzaam en 'behoudsgezind' (in de oorspronkelijke betekenis van het woord!) ambtenaar geweest zijn die zijn persoonlijk werk en bijhorende documenten bijhield, misschien om later eventuele betwistingen te kunnen weerleggen. Zijn documenten trotseerden de tijd, tot op een dag … ze in een openbare verkoopzaal belandden.

ARCHIEFJES

ARCHIEFJES - **NIEUWEGE** *1814* – Marc Vandaele 8

De brief van de intendant dateert van 28 april 1814, nauwelijks enkele weken nadat Napoleon in Fontainebleau afscheid heeft genomen van zijn getrouwen. Zijn verbanning op het eiland Elba zal duren tot eind februari 1815. In Wenen zijn ondertussen de gevolmachtigden van de grote naties bijeengekomen en het grote Congres zal wegens allerlei tribulaties – het gaat natuurlijk over ***Wie krijgt wat ?*** - met enkele maanden uitstel van start gaan. Op 26 februari 1815 is Napoleon erin geslaagd aan de oplettendheid van de Engelsen te ontsnappen en het vasteland te bereiken. Het is het begin van de 100 dagen. Een drietal weken later bevindt hij zich in Fontainebleau op weg naar Parijs . Ontzetting bij de delegaties in Wenen! De teruggekeerde Franse koning Lodewijk XVIII, broer van de terechtgestelde Lodewijk XVI, mag weer inpakken en wegwezen. **Waterloo** brengt de algehele opluchting en de bepalingen van het Congres wijzen onze streken definitief toe aan Nederland.

Tot **oktober 1815** zien we de **architecte-voyer** zijn bestekken opmaken met als hoofding: **Département de la Lys.** Bij het bestek **1160** (augustus 1815, betreffende herstelling en onderhoud van het kwartier van de Marechaussée van de stad Brugge - met “corrections de S.E. le Ministre du Waterstaat” !) vinden we de eerste correcties van de naam**.** De macht van de gewoonte had gemaakt dat hij telkens **Département de la Lys** schreef; die gewoonte wordt hier doorbroken en deze keer wordt **Département de la Lys** doorstreept en vervangen door **la Province de la West-Flandre** . **Bruges** wordt nu **chef-lieu de la West-Flandre**.

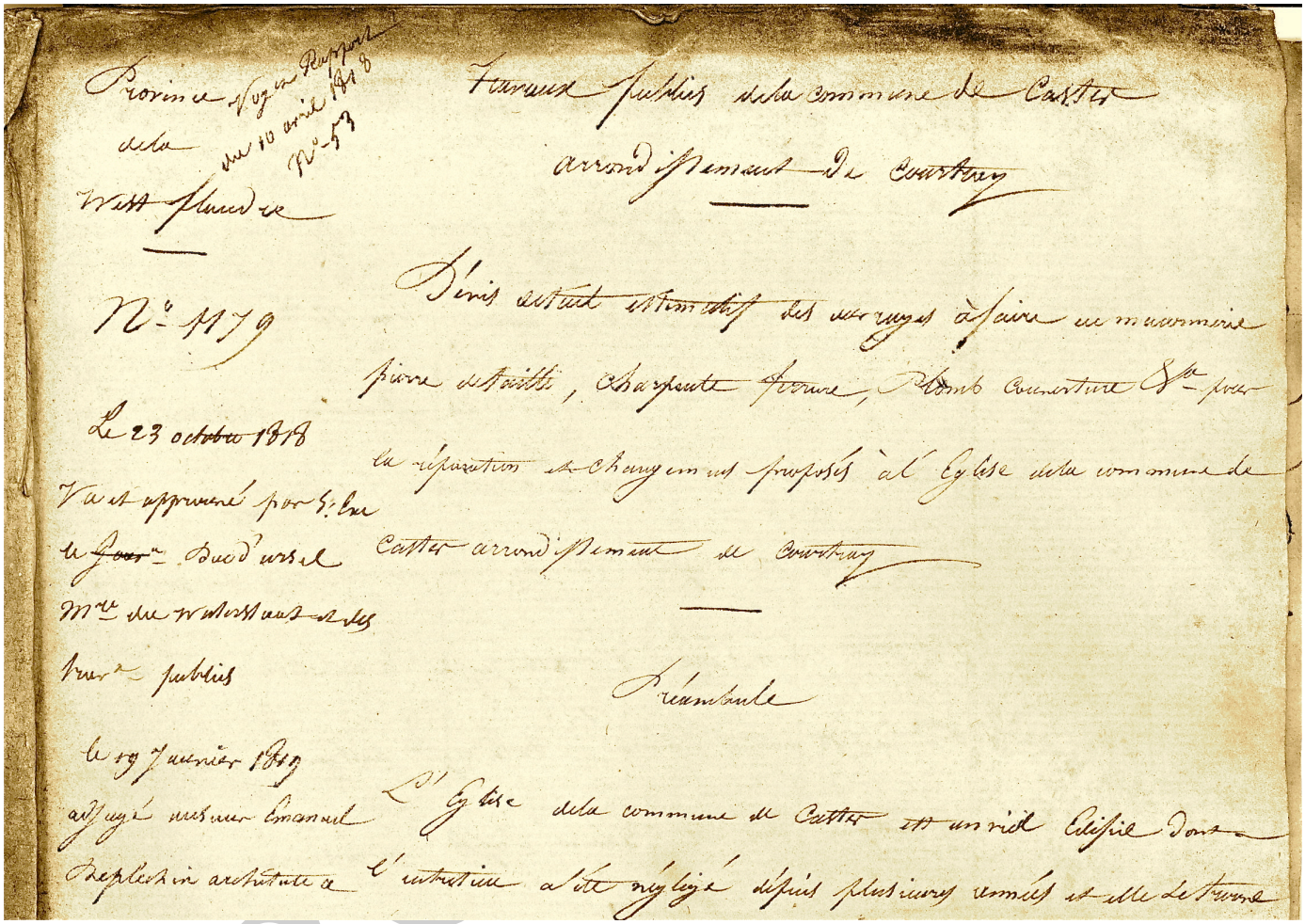

Devis estimatif N° 1160 – De eerste correcties waarbij ***le Département de la Lys*** *wordt doorstreept), om plaats te maken voor* ***la Province de la West-Flandre***..

De hoofding **Département de la Lys** gaat nog een tijdje mee, tot bestek **1178**, waar het gaat over de herstelling en onderhoud van de kerktoren en kerkhofmuur te **Dentergem**. In bestek **1179** – *Devis détail estimatif des ouvrages à faire en*

ARCHIEFJES

maçonnerie pierre de taille, charpente ferrure, plomb couverture etc. pour la réparation et changement proposés à l'Eglise de la commune de Caster arrondissement de Courtray - belanden we nu 'definitief' in de **Province de la West-Flandre**. We zijn de 4de november 1815.

*Vanaf Bestek **1179** is een nieuwe reflex geboren : in zijn persoonlijke documenten wordt **Département** vervangen door **Province**.*

Alhoewel we in de Hollandse periode zijn beland, wordt de Franse taal nog steeds gebezigd in de administratie. Gedurende nog een hele tijd zien we de architecte-voyer / provincialen bouwmeester zijn **Bestekken** (Devis Estimatifs) en **Getuigschriften** (Certificats de Réception) opmaken in de taal van Molière.

M.V. - 2013
2016

Bronnen

Gedurende 17 jaar mocht ik geschiedenis onderwijzen in het tweede jaar van het ASO (bij de Xaverianen). Het spreekt vanzelf dat de handboeken geschiedenis die toen in gebruik waren, de basis waren voor verder exploreren van de geschiedenis van deze periode. De lectuur die ermee verband hield, zorgde ervoor dat – in de geest - een historisch decor werd opgebouwd zodat figuren en gebeurtenissen er gemakkelijk hun plaats in vonden.

We leven in een wonderbaarlijke tijd waar internet en media een hoofdrol spelen. Het aanbod van historische programma's en de mogelijkheid om - via internet - onze informatie te checken, is onbeperkt. Alhoewel soms smalend gedaan wordt i.v.m. Wikipedia, toch moeten we toegeven dat een dergelijke on line-encyclopedie uiterst praktisch en tijdbesparend is.
Interessante websites die me geholpen hebben …

Annuaire du Département de le Lys pour l'an XII de la République Française

https://books.google.be/books?id=CZ1bAAAAQAAJ&pg=PP3&lpg=PP3&dq=annuaire+de+l'an+12+Département+de+la+Lys&source=bl&ots=wMDrXR5evL&sig=woUVMHFKXjArLgMFks3uIN-bxsU&hl=fr&sa=X&ved=0CBwQ6AEwAGoVChMIwbzy9MrUyAIVg9oaCh1eVgJK#v=onepage&q=Annuaire&f=false

Annuaire du Département de le Lys pour l'an XIII Par le Secrétaire-général …

https://books.google.be/books?id=w51bAAAAQAAJ&pg=PA292&lpg=PA292&dq=De+Baene+Garde-général+surnuméraire&source=bl&ots=e9u58fC45B&sig=p7PSVGTLE0pGtIwrEjWdnj9u8qg&hl=fr&sa=X&ved=0CBwQ6AEwAGoVChMIqqTtkdHUyAIVRdQaCh0gXAmq#v=onepage&q=annuaire&f=false

Recueil des Arrêtés, décisions, lettres et autres actes De la Préfecture du Département de la Lys 1806 – Tome III

ARCHIEFJES

https://books.google.be/books?id=4PZCAAAAcAAJ&pg=PA566&lpg=PA566&dq=Hospice+de+Messines&source=bl&ots=f0-PbhVa-S&sig=KEt5aOPcsshMva9R-dMw5H5nahA&hl=fr&sa=X&ved=0ahUKEwim4ILY8sHJAhUGWhoKHQ-hAqsQ6AEIITAC#v=onepage&q=Recueil&f=false

Recueil des Arrêtés, décisions, lettres et autres actes … 1807 TOM. IV

https://books.google.be/books?id=4PZCAAAAcAAJ&pg=PA566&lpg=PA566&dq=Hospice+de+Messines&source=bl&ots=f0-PbhVa-S&sig=KEt5aOPcsshMva9R-dMw5H5nahA&hl=fr&sa=X&ved=0ahUKEwim4ILY8sHJAhUGWhoKHQ-hAqsQ6AEIITAC#v=onepage&q=Recueil&f=false

Almanach van 't Eerste Arrondissement van het Departement der Leye, voor het schrikkel Jaer 1812

https://books.google.be/books?id=SbA_AAAAcAAJ&pg=PA25&lpg=PA25&dq=ALMANACH+DEPARTEMENT+LEYE&source=bl&ots=Ez3EdEnoJH&sig=kdlHtQvvn-tgwei96_M9yES22Ao&hl=fr&sa=X&ved=0CBwQ6AEwAGoVChMI8sqgguHTyAIVx9caCh0AHgxU#v=onepage&q=ALMANACH%20DEPARTEMENT%20LEYE&f=false

Almanach du Département de l'Escaut, pour l'an 1811, …

https://books.google.be/books?id=KB4PAAAAQAAJ&pg=PA162&lpg=PA162&dq=Stobbelaers+livin&source=bl&ots=YuS-4RMPUj&sig=_Ca1tGeB_PgXsHpkeO0qMkQlmec&hl=fr&sa=X&ved=0ahUKEwjRor79uJPKAhVqIHIKHbUbBD8Q6AEILDAD#v=onepage&q=Almanach&f=false

Almanach du Département de l'Escaut, pour l'an 1815, …

https://books.google.be/books?id=ZjBbAAAAQAAJ&pg=PA102&lpg=PA102&dq=1810+Annuaire+Département+de+la+Lys&source=bl&ots=4TF_Wr_p4Y&sig=2dS8MLW9jgJioooW-YMBJc4TIV0&hl=fr&sa=X&ved=0ahUKEwigzZb-jJjKAhXLJCYKHaENBqE4ChDoAQgdMAE#v=onepage&q=Almanach&f=false

Voor de Van Caneghemperiode (1795 – 1841) zijn de publicaties – via boek of internet - van de heer Andries VAN DEN ABEELE voor mij van onzeglijk nut en belang geweest. Ik kan maar bewondering hebben voor de levendigheid en de precisie waarmee hij de politieke situatie in onze streken geschetst heeft.

ARCHIEFJES

Last but not least zijn er natuurlijk mijn papieren. Alle documenten in "NIEUWEGE 1814" komen uit eigen archief. Zoals ik het verwoordde in mijn "Even kennismaken" : *Teruggeplaatst worden in het dagelijks leven van het* ***Département de la Lys*** *en meekijken over de schouder van de* ***architecte-voyer*** *en van zijn dochter, was een voorrecht en een belevenis op zichzelf. De tijd besteed aan het 'ontcijferen' van brieven en documenten, gaande van 1796 tot 1840 was immens, maar immens was ook het plezier daarmee verbonden.*

ARCHIEFJES